

Пирин Бояджиев

ДИМИТЪР РАЙКОВ БЛЪСКОВ

Райко Илиев Блъсков, възпитал и подготвил стотици учители, е подготвял и синовете си за учители и книжовници. Трима от тях стават писатели. Познат, признат и оценен е само Илия. Вторият му син, Димитър (Димо, Димчо), също е оставил значителни следи във възрожденската ни педагогическа и проповедническа публицистика, пък даже и в поезията и в белетристиката.

Краткият живот на Димитър Блъсков е жизнен подвиг на даровит, благороден младеж, измъчван от болести, сиромашия, дългове, от баща си, от неговите кредитори. Роден е през 1842 г.¹ в с. Черковна, Провадийско, където баща му е бил учител през 1841 – 1843 г. Учил и при баща си в Провадия, и в с. Калипетрово, Силистренско. През 1858 г. с ходатайството на силистренската община и на учителя Панайот х. Добрев бива приет да учи като стипендиант в Духовната семинария в Одеса². Съученик и предан приятел бил на Васил Друмев³. От името на българските съученици говори при погребението на един семинарист от Търново⁴.

През 1861 г. Димитър напуска временно следването си, за да се лекува. Отива в Шумен при брат си Илия и в планинските села. Произнася редица проповеди в Шумен⁵. През 1862 г. се завръща в Одеса, но продължава образованието си във II гимназия. Завършва пети гимназиален клас. През 1863 г. прекъсва завинаги образованието си. Тогавата този честен, невинен младеж извършва една нечестна постъпка. Отнася със себе си два броя от списание “Современник”. В приложенията им са били публикувани романите “Беатриче Ченчи” и “Что делать” от Чернишевски⁶.

Този ученолюбив младеж прекъсва образованието си поради егоизма на баща си. Райко Блъсков решил да издава списание. Той имал нужда от робския труд на сина си. Димитър е автор, преводач на повечето статии, печатани в 8-те броя “Духовни книжки”, излезли през 1864 г. Превежда от руски проповеди, белетристика, стихотворения. Печата и свои проповеди и стихове. В кн. 1 е обнародвал елегията “Страдалец” – за несретен старец, който се запитва за какви грехове е наказан. В кн. 4 е отпечатал своята поема “Ангел и сатана”, в която поетът актуализира предвечната борба между доброто и злото, като вижда злото днес в “гневни зли фанариотски дела”. Подписвал се е -Д., Димчо, Д. Р. Блъсков. Като приложения се давали свитъци от преведени от него книги – “Проповеди”, после началото на “Изгубеният рай” от Джон Милтън. В писмата си до Илия Димитър разкрива безхарактерността, извратеността на баща им. Той живее с една “парясница”, която става “проклета мъчителка на младостта” му. Бащата разиграва разни мелодраматични сцени. Илия писал по този повод укорително писмо до баща си. Димитър пък се сърди на брат си за неговата жестокост⁷. Мечтата му била да се завърне в Одеса, за да продължи образованието си.

Но жестокостта, безхарактерността на Райко Блъсков подготвят други изпитания на невинния Димитър. Съдружник на Райко Блъсков бил станал хаджи Йордан хаджи Вълков от Шумен. Трябвало е да събира спомоществанията и да разпространява списанието. Назначават си среща в Мачин, за да си уредят сметките. Отиват там баща и син. Хаджи Йордан шантажира Райко Блъсков. Довел със себе си турски стражари, заплашва Райко Блъсков с някакви бунтовнически дела, за които е бил преследван в Силистра. За да оправдае безхарактерността си, в своето “Живописание” Райко Блъсков преувеличил, преиначил причините, които го накарали да напусне Силистра⁸. За да спаси баща си, Димитър става заложник. Баща му с чиста съвест оставя сина си в ръцете на безогледния, жестокия хаджи Йордан. Пътят на Димитър до Шумен бил изтезание, гладуване. Приятелят му Иван К. Радов от Нови пазар, у когото той пренощувал с разрешение на мюдююрина, разказал подробно за жестокостта на хаджи Йордан⁹. В Шумен Димитър бива

хвърлен в затвора, където лежи шест месеца, съден е, изплаща 10 хиляди гроша от исканите 25 хиляди от хаджи Йордан и бива пуснат на свобода с помощта на един търновец¹⁰.

Още в началото на 1864 г. Илия Блъсков открил в Шумен книжарница. Димитър му изпращал книжарски стоки от Браила. Кредитирал ги Христо Ваклидов. Братята стават съдружници, обикалят селата, панаирите¹¹.

Двамата братя започват и издателска дейност. През 1867 – 1868 отпечатват в Русе в три тома романа “Беатриче Ченчи” от Доменико Гвераци (1804 – 1873), преведен от Димитър от руски език. Книгата била навременна, изобличавала жестокостите на католическата черква като религиозен и политически институт. А точно тогава имало усилена католическа пропаганда сред българите за ново униатство.

Димитър Блъсков намира своето призвание и препитание в учителството. Една учебна година работи в Шумен, а през 1868 – 1869 г. става учител в село Дивдядово, днес квартал на Шумен. Превръща училището в образцово. Построена била нова училищна сграда, с обширен двор и със спортна площадка, на която е имало и две успоредки. Гимнастиката бива въведена като учебен предмет. Открити били специални класове за 20 “външни ученици”, които имали начално образование и се задължавали да станат учители в родните си села. През 1870 половината дивдядовци били вече грамотни. Училището било общообразователно с елементи на земеделска просвета. Лесно можело да се превърне в земеделско училище. В специалния клас се давали и педагогически познания¹². Христо Г. Данов казва за това училище: “Тука виждам пример за нашето училище, когото везде ще предлагам”¹³.

През ноември 1870 г. Райко Блъсков започва да издава в Букурещ двуседмичното педагогическо списание “Училище”. Разчитал пак най-много на сътрудничеството на Димитър. В бр. 15 е печатано негово писмо, в което подчертава и хвали старанието на баща си да помогне за развитието на българската култура. Изпратил му даже цяла книга, преведена от него, увлекателен учебник по физиология на храненето, “Трохичка хляб или описание на човекът” от Массе.

Не излиза изцяло, печатана е в десетки броеве, от бр. 15, год. II, до последния – 13, на год. V. Показателни за педагогическите търсения на Димитър са доста статии. В една той обяснява и препоръчва въвеждането на звуковия метод на преподаване. Замислил е поредица от статии “Учител и учители”. Първата е “Какъв трябва да бъде учителят” – с високи нравствени и педагогически изисквания. Ботев съзира в тези изисквания раболепие и написал ядовит памфлет “Калъп за учители”¹⁴. Димитър написал увлекателни разкази за преподаване на историята – “историческите картини” за Атила¹⁵. За домашен прочит, наизустявания и упражнения за преразказ написал нравоучителен разказ “Милкова ревност”, който учениците му издават през 1873 г. През 1872 г. Д. Блъсков основава читалище “Благовещение” в с. Дивдядово, дарения на което изпраща благодетелят от Букурещ Маринчо Бенли¹⁶.

През август 1873 г. Димитър Блъсков се опопва. Бива назначен в с. Аврен, Варненско. Избухва холерна епидемия. Верен на дълга си, обикаля заразените села. Разболява се и скоропостижно умира на 3 септември 1873 г. Райко Блъсков посвещава целия бр. 13–14 на г. III от 30. IX. 1873 г. на списание “Училище” на паметта на сина си. На последната страница е отпечатана една елегия без заглавие, без подпис. Предполагам, че е съчинение на Димитър Блъсков. Ето това прекрасно стихотворение, ненамерило място досега в никоя възрожденска антология: “Кога жалееш, сам жалея,/ недей търси утехи чужди;/ на хората не се надей,/ не ще да ти помогнат в нужди...// За тоз всегда печален час / оплаквай скрито своя горест,/ а въвн удушвай своя глас,/ да те не чуват чужди хора...”. Имам всички основания да твърдя, че това е най-хубавото стихотворение на Димитър Блъсков. Не е било удобно за бащата да изтъква и поетическата дарба на покойния си син. Овладяната мъка е характерна за душевността на Димитър Блъсков. В тази кратка елегия личи майсторство и в израза, и в образността, и в стихосложението. А Димитър е пишел стихотворения.

Бащата и братята на Димитър почитат паметта на загиналия си син и брат, като подготвят, отпечатват и издават като притурка към III година на списание “Училище” книгата “Слова и проповеди, написани и сказвани у село Дивдядово

при Шумен от покойния свещеник Димитрия Р. Блъсков”, Букурещ, 1874. За патриотичната насоченост на проповедите на Димитър Блъсков можем да си дадем сметка от словото му “Наш дух и наша сила”, в което Димчо твърди, че нашият народ вече е започнал борба за освобождаване от духовно робство, но той все още е “силен безсилен”¹⁷.

Най-пълна представа за живота, личността, душевността, дейността на Димитър Блъсков ни дава Илия Блъсков в поестта си, документална и автобиографична, “Двама братя”, издадена през 1888 – 1889 от Владимир Блъсков в Шумен, където Илия и Димитър са представени с имената Милко и Велико¹⁸.

А още преди Освобождението дивяддовчани са издигнали пред възрожденското училище надгробен паметник на Димитър Блъсков – първия паметник на възрожденски учител.

Димитър Р. Блъсков е останал и до днес “непознат възрожденец”. Няма го в “Речник на българските писатели”, няма го в нито една антология на възрожденската поезия. Никое негово съчинение не е преиздавано.

БЕЛЕЖКИ

¹ На надгробния паметник пише 1841 г.

² Архив Г. С. Раковски, т. II, с. 416.

³ Литературен архив. V. Васил Друмев. С., 1973, с. 381.

⁴ Илия Блъсков. Двама братя. Повест, основана на верни и точни събития... Шумен, 1888 – 1889, с. 57–67.

⁵ Духовни книжки, I, 1, с. 27–29.

⁶ Литературен архив. T. V. Васил Друмев. С., 1973, с. 149.

⁷ НБКМ, ИА, ф. 10, Илия Блъсков, а. е. 1, л. 9–10.

⁸ П. Бояджиев. Райко Блъсков в Силистра. – Добруджа. Сборник, 1, 84, Варна, с. 94–98.

⁹ НБКМ, БИА, ф. 10, Илия Блъсков, а. е. 9, л. 7–19.

¹⁰ Илия Блъсков. Двама братя..., с. 105; Духовни книжки, II, кн. 11–12, с. 286.

¹¹ Обявление във в. “Турция”, II, 28 от 15. I. 1866, във в. “Време”, II, бр. 18 от 10. XII. 1866 г.

¹² **Минко Пенков.** Учебното дело в с. Дивдядово преди Освобождението. – В: Сборник от статии и материали за миналото на града. Том 2, Коларовград, 1962, с. 15–36.

¹³ Сп. “Училище”, I, 1871, бр. 17.

¹⁴ **Хр. Ботев.** Съчинения. С., 1979, т. I, с. 141, 385.

¹⁵ Сп. “Училище”, I, бр. 19 и 23.

¹⁶ **Н. Кондарев, Ст. Сираков, Г. Чолов.** Народните читалища преди Освобождението. С., 1972, с. 241.

¹⁷ Духовни книжки, I, кн. 5, с. 76–80.

¹⁸ **П. Бояджиев.** Действителност и художествена измислица в повестта “Двама братя” от Илия Блъсков. – В: Илия Рашков Блъсков. Материали от научна сесия. Шумен, 1996, с. 25–30.